

УДК 341.1/8

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.06.60>

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВОЇ МЕДІАЦІЇ ЗА УЧАСТЮ ДЕРЖАВ ПРИ ВРЕГУЛЮВАННІ КІПРСЬКОГО КОНФЛІКТУ

Трагнюк О.Я.,

професорка, кандидатка юридичних наук, доцентка
кафедри права Європейського Союзу Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
<https://orcid.org/0000-0002-4505-8105>

Анакіна Т.М.,

кандидатка юридичних наук, доцентка
кафедри права Європейського Союзу Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
<https://orcid.org/0000-0002-5819-9097>

Трагнюк О.Я., Анакіна Т.М. Деякі питання застосування публічно-правової медіації за участю держав при врегулюванні кіпрського конфлікту.

Стаття присвячена аналізу публічно-правової медіації при врегулюванні міжнародних конфліктів. На прикладі збройного протистояння на території Республіки Кіпр, що мав місце у 1974 р., авторки аналізують роль міжнародних посередників (медіаторів) у розв'язанні збройного конфлікту та подоланні наслідків останнього. Досліджуються причини кіпрського збройного конфлікту, аналізуються умови, за якими доцільна публічно-правова медіація. В той же час оцінюються умови надання посередницьких послуг при врегулюванні таких конфліктів.

В умовах збройної агресії Російської Федерації проти України дослідження ролі медіації у міжнародному праві відіграє позитивну роль з урахуванням прагнення деяких держав – учасниць ООН відігравати позитивну мирну примирувальну функцію у припиненні військової агресії з боку держави – агресора.

Поряд з викладеним відмічаються позитивні риси публічно-правової медіації та описуються наслідки застосування цього інституту в умовах збройних конфліктів. Висловлюються критерії оцінювання ефективності публічно-правової медіації. Також описуються умови, за якими держави-гаранти взяли на себе міжнародні зобов'язання відносно врегулювання кіпрської кризи.

У висновках вказується на спроби її врегулювання, які, на жаль, не знайшли підтримки населення цієї острівної держави. Поряд з цим, відмічається, що суб'єкти публічно-правової медіації виступають посередниками не лише у вирішенні, але й при можливому запровадженні мирних заходів, котрі пом'якшуватимуть міжна-

родний конфлікт. В якості прикладу наводиться участь Туреччини у розблокуванні роботи українських морських портів з метою вивезення продуктів харчування морським транспортом під час збройної агресії Російської Федерації проти України у 2022 р.

Ключові слова: публічно-правова медіація; посередництво у вирішенні конфліктів; міжнародно-правове врегулювання.

Tragniuk O., Anakina T. Some issues of the application of public-law mediation with the participation of states in the settlement of the Cyprus conflict.

The article is devoted to the analysis of public law mediation in the settlement of international conflicts. Using the example of the armed confrontation on the territory of the Republic of Cyprus that took place in 1974, the authors analyze the role of international intermediaries (mediators) in resolving the armed conflict and overcoming its consequences. The causes of the Cyprus armed conflict are studied, and the conditions under which public law mediation is expedient are analyzed. At the same time, the conditions for providing mediation services in the settlement of such conflicts are evaluated.

In the conditions of the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, the study of the role of mediation in international law plays a positive role, taking into account the aspiration of some UN member states to play a positive peaceful conciliatory role in the cessation of military aggression by the aggressor state

Along with the abovementioned, the positive features of public-law mediation are noted and the consequences of using this institute of mediation procedure in armed conflicts are described. The criteria for evaluating the effectiveness of public legal mediation are expressed. It also describes

the conditions under which the guarantor states assumed international obligations regarding the settlement of the Cyprus crisis.

The conclusions indicate attempts to settle it, which, unfortunately, did not find the support of the population of this island state. Along with this, it is noted that the subjects of public-legal mediation act as mediators not only in the solution, but also in the possible introduction of peaceful measures that will mitigate the international conflict. As an example, Turkey's participation in unblocking the work of Ukrainian seaports for the purpose of exporting food products by sea transport during the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine in 2022 is given.

Key words: public law mediation; mediation in conflict resolution; international legal settlement.

Постановка проблеми. Попри заборону війни як засобу вирішення міжнародних спорів після прийняття Статуту ООН у 1945 році, на жаль, збройні конфлікти різного ступеня інтенсивності та різної локалізації є тим негативним явищем, яке притаманне міжнародним відносинам як у ХХ, так вже і ХХІ столітті. Республіка Південний Судан, Сирійська Арабська Республіка, Грузія, Україна... І це далеко не повний перелік держав, на території яких відбувалися та відбуваються збройні конфлікти. Завданням міжнародного співтовариства є докладання усіх можливих зусиль як для припинення, так і попередження спорів а надто тих, під час яких застосовується зброя, а отже гинуть люди. Серед засобів врегулювання спорів важливу роль може відігравати і публічно-правова медіація, або як її часто називають у вітчизняній науковій літературі – посередництво.

Ефективність міжнародно-правової медіації можна оцінювати по-різному. При цьому її позитивна роль є очевидною на тому чи іншому етапі врегулювання конфлікту.

Роль посередництва у врегулюванні Кіпрського конфлікту у 1974 р. як одного із способів його припинення дає можливість в історичному аспекті визначити потенціал міжнародно-правової медіації в сфері врегулювання спорів.

Стан опрацювання проблематики військових конфліктів у новітній історії знайшов відображення у науковій літературі. К.В. Гусаров та О.І. Попов вірно вказують на те, що у всесвітній історії факти, коли анексування території суверенної держави з боку держави-сусіда внаслідок начебто порушення прав групи населення, етнічно наближеного до титульної нації держави-агресора. Автори відмічають, що 20 липня 1974 р. внаслідок турецької військової агресії проти Республіки Кіпр з причини ніби-то порушення прав турків-кіпріотів, було анексовано близько 40 % території суверенної острів-

ної держави. А за 40 років – 20 лютого 2014 р. майже аналогічні причини стали поштовхом до початку збройної агресії російської федерації проти України. Російські війська вторглися в Україну нібито, з метою захисту російськомовного населення на територіях Автономної Республіки Крим, м. Севастополя, Донецької та Луганської областей.

Негативні наслідки агресивних війн ХХ та ХХІ століть не залишилися поза увагою міжнародної демократичної спільноти. Так, правову оцінку наслідків агресивних дій сусідніх держав надавав у низці своїх рішень і Європейський суд з прав людини (надалі – ЄСПЛ). Як приклад можна назвати справи «Лоїзиду проти Туреччини», Юдженія Мішелідоу, Міхаель Тимвіос та Дімейдс проти Туреччини, «Кіпр проти Туреччини» [1]. У цих рішеннях фігурував саме кіпрський конфлікт та його вплив на дотримання зобов'язань держав щодо захисту прав людини. У цих рішеннях також надавалася оцінка такого явища як ефективна окупація. Однак у юрисдикцію ЄСПЛ питання вирішення територіальних та політичних міждержавних конфліктів не входить. Отже ці рішення є цінними зокрема для міжнародно-правової практики з огляду на формулювання критеріїв за якими держава, що є окупантом, повинна забезпечувати захист прав і свобод людини, що передбачені у Конвенції із захисту прав людини та основоположних свобод 1950 р.

Разом з цим, питанням кіпрського конфлікту присвячено низка наукових публікацій іноземних авторів [2].

Разом з тим, слід зазначити, що дослідження публічно-правової (міжнародної) медіації зокрема для урегулювання кіпрського конфлікту не знайшло належного відображення в науковій літературі. Актуальним є науковий аналіз медіативних процедур при вирішенні цивільно-правових спорів [напр.: 3].

Метою статті є аналіз міжнародно-правового посередництва у формі публічно-правової медіації при вирішенні кіпрської кризи. При цьому варто погодитись з Н. Хатзіміхаїлом в тому, що проблема визнання певного суб'єкта та його інтересів є додатковою до питань необхідності урівноважування різноманітних інтересів, які виникають як у воєнний, так і поствоєнний період. Про це вказаний автор зазначає в роботі, присвяченій проблемам регулювання правовідносин, що виникли у повоєнні часи (після турецького вторгнення у 1974 р.) на території Республіки Кіпр. Особливістю виникнення зазначеної держави в якості суб'єкта міжнародного права вказаний автор вбачає у тому, що її правосуб'єктність визначалась при утворенні договором, укладеним між Великою Британією, Грецією та Туреччиною [4, с. 106, 107]. Ці дер-

жави стали своєрідними гарантами належного функціонування Республіки Кіпр в якості рівноправного члена міжнародної спільноти, а закріплені гарантії безпеки закріплювали право на військове втручання у випадку агресії проти нової держави. Такий статус Республіки Кіпр та чи інакше створював основу для багатьох дискусій, які були відображенням різного ставлення держав до новоствореної держави та її визнання. Крім того, сам статус Республіки Кіпр залишав низку питань правового і політичного характеру, які потребували урегулювання. Як під час укладання договору про статус Кіпру, так і після набуття ним чинності, існувало багато розбіжностей, які потребували врегулювання. Одним із засобів узгодження позицій і інтересів сторін у цей період виступала поміж іншим і міжнародно-правова публічна медіація.

Виклад основного матеріалу. К.М. Вітман зазначає, що активну участь у врегулюванні кіпрського збройного конфлікту зайняли як Греція та Туреччина, так і міжнародні організації, зокрема ООН, та наддержавні об'єднання (ЄС), котрі зацікавлені в підтриманні стабільності та миру в Східному Середземномор'ї [5, с. 111]. При характеристиці міжнародного посередництва виникає питання про зміст вказаного інституту. Аналіз військових конфліктів на прикладі колишньої Югославії та Грузії дають підстави зробити висновок про участь у врегулюванні конфлікту третіх сторін переважно двома шляхами - надання військової допомоги та через посередництво, що здійснюється дипломатичним шляхом.

Відповідно до мети статті, міжнародне посередництво при розв'язанні кіпрського військового конфлікту розглядається як таке, що здійснювалось переважно дипломатичним шляхом. Іншою була ситуація у Югославії. У ситуації на Балканах зупинення конфлікту відбувалось військовим шляхом, а саме через введення військової миротворчої місії ООН. Військова миротворча місія застосовувалась і при вирішенні кіпрського конфлікту, однак це відбулось після встановлення певних домовленостей на дипломатичному фронті.

Не зважаючи на участь вищевказаних держав у формуванні міжнародної правосуб'єктності Республіки Кіпр, в Греції існувала так звана Велика ідея, прибічники якої виступали за об'єднання греків у єдину державу. Прибічники іншої течії - Енозису, виступали за об'єднання Кіпру з Грецією. Розповсюдження цих ідей та їх наслідків на територію Республіки Кіпр призвело до непорозуміння із турецькою частиною населення острівної держави та, згодом, введенням Туреччиною військ. Активна фаза військового конфлікту тривала біля одного року, наслідком чого став фактичний розподіл дер-

жави на дві частини. На окупованій Туреччиною частині острова Кіпр згодом було утворено так звану Турецьку республіку північного Кіпру, існування якої визнається лише державою-окупантом.

Важливу роль у врегулюванні кіпрського конфлікту відіграла ООН. Так, на основі п. 5 Резолюції 353 (1974) від 20 липня 1974 р. Рада Безпеки ООН закликала Грецію, Туреччину та Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії розпочати перемовини з метою поновлення миру на острові та конституційного уряду на Кіпрі. Правовою підставою таких закликів стали положення Договору про альянс 1960 року (підписаний урядами Кіпру, Греції та Туреччини) та Договору про гарантії 1960 р. (підписаний, крім зазначених сторін, також вищевказаним королівством). Зазначені суб'єкти міжнародного права, згідно із цими договорами, стали гарантами мирного функціонування Республіки Кіпр з отриманням права одностороннього захисту військовим шляхом можливих порушень угод. Згодом, з початком протистояння та введення Туреччиною військового контингенту, вказані держави фактично отримали статус міжнародних посередників у вирішенні кіпрського конфлікту.

Умови такого посередництва викликані низкою причин. Участь саме вказаних держав у зародженні кіпрської держави та медіативних процедурах пояснюється інтересами кожної з них. Кіпр географічно розташований між Грецією та Туреччиною. І кожна з цих держав має власні інтереси на острові. Передусім це наявність грецької та турецької частин населення, гарантування безпеки яких взяли на себе історичні батьківщини кожної із частин. Участь Великої Британії у публічно-правовій медіації, що розглядається у статті, викликана, вважаємо, передусім територіальними інтересами, а не історичними, оскільки до укладання зазначених міжнародних угод у 1960 р. Кіпр належав до кола британських колоній. Хатзіміхаїл Н. пише, що Велика Британія претендує на сьогоднішній суверенний статус двох своїх військових баз - Акротірі та Декелії, котрі охоплюють 2,7% території Республіки Кіпр [4, с. 108]. Цим, уявляється, пояснюється зацікавленість держави в участі у посередницьких заходах, котрі мали будь-який вплив на майбутнє острова Кіпр. До речі, історично так сталося, що участь деяких держав в якості посередників у врегулюванні конфліктів, зумовлена їх безпосередньою зацікавленістю в результатах миру, на тих умовах, які б влаштували і ці держави.

Очевидно, що на практиці не існує єдиних правил та умов, за якими відбувається публічно-правова медіація при врегулюванні міжнародних конфліктів. Кожен з випадків залучен-

ня медіатора або медіаторів, будь то держава, міжнародна організація, політичний лідер, представники громадянського суспільства, має свої особливості, які визначаються історичними передумовами, загальною політичною ситуацією, контекстом самого конфлікту, інтересами посередника у здійсненні медіативних процедур та поглядами на майбутнє мирне існування.

Висновки. Публічно-правова медіація у випадку кіпрського конфлікту призвела до його припинення. Проте напруженість ситуації та загроза виникнення нових збройних зіткнень існує і у теперішній час. Намагання у недалекому минулому з боку сьомого генерального секретаря ООН Кофі Аннана об'єднати дві розрізнені частини Кіпру у єдину державу не знайшли належної підтримки у населення грецької та турецької частин острова, проте це тема для окремого дослідження. В межах цієї статті слід також відмітити, що учасники публічно-правової медіації є посередниками у вирішенні не лише конфлікту, а й можливому запровадженні мирних заходів, що можуть пом'якшити той чи інший міжнародний конфлікт. Прикладом такого посередництва є участь Туреччини у розблокуванні роботи українських морських портів для вивезення продовольства морським транспортом під час збройної агресії Російської Федерації проти України у 2022 р. В цьому випадку за ініціативою Генерального секретаря ООН Туреччина забезпечила дію «Ініціативи щодо безпечного транспортування зерна та продуктів харчування з українських портів», підписавши вказаний документ окремо з Україною та Російською Федерацією, взявши на себе зобов'язання щодо його виконання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гусаров К.В., Попов О.І. Визнання факту смерті або народження на тимчасово окупованій території за правилами окремого провадження / *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, Vol. 27, No. 4, 2020, P. 161–171.
2. Astrov, V., Ghodsi, M., Grieveson, R. et al. Russia's invasion of Ukraine: assessment of the humanitarian, economic, and financial impact in the short and medium term. *International Economics and Economic Policy*. 2022. 19(2), P. 331–381; Sevki Kiralp (2022) Cyprus's relations with Egypt and Israel during the Makarios era: influence of regional disputes, economy, socio-cultural interactions and UN debates, *Middle Eastern Studies*, DOI: 10.1080/00263206.2022.2110078.
3. Gudev P. The Conflict Potential of the Eastern Mediterranean. *World Economy and International Relations*, 2022, vol. 66, No 3, pp. 130-138. <https://doi.org/10.20542/0131-2227-2022-66-3-130-138>.
4. Drozdov O., Rozhnov O., Mamnitskiy V. 'Mediation and Court in Ukraine: Perspectives on Interaction and Mutual Understanding' 2021 3(11) *Access to Justice in Eastern Europe* 181–190. DOI: 10.33327/AJEE-18-4.3-n000082.
5. Hatzimihail N. Private International Law Matters Involving Non-Recognized States: The View from Cyprus. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4303079.
6. Вітман К.М. Кіпрський етнополітичний конфлікт: витоки та сучасний етап врегулювання. *Актуальні проблеми політики*. 2018. Вип. 61. С. 106–116.